

словосполучення штибу «мусульманський тероризм» рівним чином не стануть науково-адекватними. Проте, цей підхід цікавий іншим: аргументується настійність кардинальних змін у базових засадах антитерористичної політики – необхідною умовою подолання тероризму вважається першочергове усування тих чинників, котрі вимушують мусульман вдаватися до дій екстремістського типу. Показовим в цьому сенсі є щорічні доповіді Державного департаменту США про свободу віросповідання в світі, в яких акцентується важливість розрізнення між *релігійними переконаннями* людини та *практичним характером їх сповідання*, у контексті чого відмічена стривоженість як діяльністю ваггабітів у Саудівській Аравії через їх терористичні замисли, так і потребою захисту ваггабітів в ряді інших країн як мирної, але дискримінованої етноконфесійної меншини.

Тож функціонування і життєдіяльність ісламу, його вже виявлений і ще не здійснений потенціал, його високі ідеє-образи і низинні спотворення – все це являє собою складну реальність, яка не виписана одномірною формулою.

Мусимо визнати – будь-які кордони не спроможні сьогодні захистити політичний, культурний, релігійний, світоглядно-ціннісний простір того чи іншого народу, суспільства, держави від небезпеки ескалації терористичних практик, в тому числі «квазі-мусульманського» типу. Невичерпний конфліктогенний потенціал сучасної доби переформатування світової цивілізації, на жаль, не лишає сумнівів у факті збереження загроз міжнародного тероризму в найближчому майбутньому, швидше за все, у його нових формах і виявах, але на тому ж самому, вже апробованому релігійному підґрунті.

7. Ідеологічні особливості радикально-екстремістських організацій в ісламському світі

У багатьох частинах світу нині функціонують радикально-екстремістські організації і течії, що історично виникли на Близькому й Середньому Сході та у Північній Африці. В межах даного параграфу ми зупинимось на розгляді найсуттєвіших ідеологічних особливостях *ваггабізму* та партій «*Аль-джамаа аль-ісламія*» і «*Хізб-ат-Тахрір*», обраних серед інших саме тому, що їхні ідеї чи не найсильніше впливають сьогодні на формування ідеологій радикального типу.

До числа ранніх радикальних течій, які, зазнавши деяких ідеологічних трансформацій, діють у сучасному світі, належить ваггабізм, що виник у XVIII ст., у східній частині Аравійського півострова. Свою назву ця течія отримала за іменем засновника Мухаммада ібн Абд аль-Ваггаба (Сулеймана Ат-Тамімі). Вчення Мухаммада ібн Абд аль-Ваггаба у своїй головній частині

фундується на поглядах релігійного діяча Ібн Таймії (пом. 1328 р.), проте з цілої низки питань він обирає значно радикальніший підхід.

У цілому для ваггабізму є характерними такі ідеологічні й нормативні установки, що відрізняють його із загального річища сунітського ісламу:

1. **Заперечення будь-яких нововведень**, у тому числі, заперечення загальноприйнятого ісламськими вченими поділу нововведень (*bidd'a*) на «дозволені» та «недозволені» релігією. Прихильники Ібн Абд аль-Ваггаба стверджують, що будь-які нововведення заборонені, не усвідомлюючи або не визнаючи того, що сама ця течія містить цілу сукупність нововведень, а більшість її ідеологічних установок – за домінуючими критеріями належать до недозволених.

Російський дослідник А.Мантаєв відзначає, що прихильниками ваггабізму було введено, зокрема, покарання палицями за пропуск обов'язкової молитви в мечеті (по теперішній час практикується в Саудівській Аравії); покарання батогами за паління тютюну; покарання за гоління бороди і непристойні вирази (на розсуд судді); жорсткий контроль за м'ясниками (лише словесного визнання віри недостатньо, аби вважати людину мусульманином, а тварину, ним зарізану – гідною в їжу, необхідно розпитувати про віропереконання²²⁴). Все це відноситься до числа нововведень.

2. Продовжуючи традиції Ібн Таймії, ваггабіти **забороняють вчинення зіярату** (*зіярат* – відвідування могили пророка і святих).

3. Із положень та практики ваггабізму випливає його цілком певний антишиїтський та антисуфійський зміст. На відміну від Ібн Таймії, ваггабіти **категорично заперечують суфізм**, називаючи його неісламським явищем,²²⁵ а тих, хто його дотримується, зараховують до віровідступників. Ібн Джаміль Зіну, один із ідеологів сучасного ваггабізму, радикальний у своїй позиції: «Чи існують в Ісламі суфійські школи і партії? В Ісламі немає суфійських шкіл або партій».²²⁶

4. На відміну від Ібн Таймії, **заперечують тавассуль** (*тавассуль* – звернення до Бога через пророка або святого). Якщо Ібн Таймія вважає подібну практику припустимою, то Ібн Абд аль-Ваггаб її категорично заперечує, а тих, хто здійснює *тавассуль* зараховує до невірних. Про це сказано в найбільш відомому творі Ібн Абд аль-Ваггаба під назвою «Книга Єдинобожжя»,²²⁷ де його позиція щодо *тавассулю* відображена найбільш

²²⁴ Див.: Мантаєв А.А. «Ваххабизм» и политическая ситуация в Дагестане / А.А.Мантаев. – М., 2002.

²²⁵ Є навіть припущення, що Ібн Таймія входив до числа суфіїв і належав до кадіритського тарікату. Див.: Вирд Ібн Таймія / Свет Ислама – социальная сеть мусульман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svetislama.ru/zapis/203>.

²²⁶ Ібн Джаміль Зіну М. Исламская акыда / М. Ибн Джамиль Зину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.musulmanin.com.

²²⁷ Ат-Тамими Мухаммад ибн Сулейман. Книга Единобожия / Мухаммад ибн Сулейман Ат-Тамими. – М.: «Бадр», 2000. – С. 87.

чітко, і сучасні послідовники аль-Ваггаба – *неоваггабіти*, на нашу думку, нічого нового до цього твердження не додали. Подібної думки дотримується і вже згадуваний Ібн Джаміль Зіну²²⁸, який неправильно потрактовуючи сутність *тавассулю*, стверджує: «Людина, яка здійснює яку-небудь дію, не повинна руйнувати свій іман (віру) проявом безбожжя чи язичництва, віддаючи, наприклад, будь-який з видів поклоніння комусь іншому, окрім Аллаха, зокрема, взиваючи з молитвами до покійних пророків, святих і мертвих, випрошуючи у них допомогу».²²⁹ Він вважає таких людей язичниками і закликає в обов'язковому порядку відчувати до них ненависть.²³⁰ Противники *тавассуля* не визнають жоден з хадісів як доказ його законності. Сучасні *ваггабіти* або відкидають сам хадіс як недостовірний, або – у випадку, якщо перший шлях є неможливим через безспірність хадісу, – по-своєму тлумачать його, вкладаючи в нього зовсім інший зміст.

5. **Негативно ставляться до Мавліду** (вшанування події дня народження пророка Мухаммада), вважаючи його недозволенним нововведенням і наслідуванням християнам. Разом з тим, прихильники *ваггабізму* відзначають день смерті засновника своєї течії Ібн Абд аль-Ваггаба і муфтія Саудівської Аравії Ібн База. Інтернет-сайт Іслам.ру повідомляє: «Щорічно в річницю смерті Ібн Абд аль-Ваггаба в університеті Ібн Сауда в Ер-Ріяді проводиться урочисте свято, на якому звучить безмежна хвала «улюбленому релігійному вождю», оспівуються його видатні якості, читаються складені на його честь оди. У всіх посольствах Саудівській Аравії за кордоном участь у подібному зібранні є колективним обов'язком».²³¹

6. **Заперечують тавіль** (*тавіль* – тлумачення деяких аятів Корану).²³² Але, як відомо, до *тавілю* вдавалися як *салафіти* (предки), так і *халяфіти* (покоління мусульман, які жили після праведних предків), тільки вживали при цьому різні методи. *Салафіти* давали загальне тлумачення, а *халяфіти* – детальніше, із поясненням значення слів Корану, відповідно до особливостей арабської мови. Натомість *ваггабіти*, заперечуючи *тавіль*, самі вдаються до тлумачення аятів Корану і хадісів пророка Мухаммада на свій розсуд. За словами А.Мантаєва, у своїй полеміці з прибічниками *ваггабізму* шейх Мухаммад Мухтар відмічав, що «ваггабіти мають звичку не сприймати доводи, навіть вміщені в Корані, якщо вони суперечать їх вченню, та інтерпретують ці доводи на свій розгляд і розсуд...».²³³

²²⁸ Ібн Джаміль Зіну М. Исламское вероучение / М. Ибн Джамиль Зину. – Москва, 1993. – С. 87.

²²⁹ Ібн Джаміль Зіну М. Исламская акыда / М. Ибн Джамиль Зину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.musulmanin.com.

²³⁰ Там само.

²³¹ Чего лишены ваххабитские мавлиды? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.islam.ru.

²³² Про це йдеться в його книзі під назвою «Книга Єдинобожжя». Див.: Ат-Тамими Мухаммад ібн Сулейман. Книга Единобожия. – М.: «Бадр», 2000. – С. 23-28.

²³³ Мантаев А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.yaseen.ru.

Ось що пише про типово ваггабітський підхід до Корану і Сунни Ібн Джаміль Зіну: «У цій книзі я відповів на всі питання, що стосуються постулатів ісламської віри, підкріплюючи по мірі можливості свої відповіді цитатами з Корану і достовірного Хадісу, аби переконати читача у правильності відповідей».²³⁴ З наведеного прикладу випливає, що методика аргументації *ваггабітів* полягає у підтвердженні висунутого положення тією чи іншою цитатою, буквально видертою, вихопленою із Корану чи Сунни, і покликаною підтвердити тезу автора. Однак, задача ісламських теологів при складанні коментарів до священних текстів полягає в тому, щоб осмислити сутність того, що саме Творець вважав за потрібне довести до людей в Корані і Сунні пророка, а не в тому, щоб використовувати цитати для підкріплення власних ідей та домислів. При подібному підході *ваггабітів* до сакральних текстів у їх прибічників складається враження про істинність висновків, отриманих за допомогою маніпулювання цитатами, натомість у більшості випадків реально встановлюється часткова чи навіть повна невідповідність поданого ваггабітського положення смислу наведеної цитати із Корану або Сунни.

7. Заперечують читання салавата (хвали пророку) після азану (заклику на молитву), вважаючи це недозволеним нововведенням.

8. Вважають неприпустимим носіння хірза (молитви для захисту). Ібн Абд аль-Ваггаб писав, якщо амулети являють собою аяти Корану, то деякі із салафів дозволяли їх носити, а деякі – ні, вважаючи це забороненим.²³⁵ Юсуф аль-Кардаві є більш категоричним. У книзі під назвою «Дозволене і заборонене в ісламі» він пише, що використовувати (носити на тілі) *хірз* є невіглаством і заблудженням, і це діяння суперечить ісламу. В іншій книзі «Рішення в ісламі» він стверджує: «Носити на тілі хірс дорікається, навіть якщо в ньому містяться аяти Корану, оскільки це прирівнюється до чаклунства».²³⁶ Утім, згідно думки ісламських вчених носіння *хірза* припустиме і практикується мусульманами всього світу. Перелічимо імена деяких сучасних ісламських теологів, не згодних з думкою Аль-Кардаві: голова університету «Аль-Азхар» доктор Ахмад Умар Хашим, ректор інституту Корану та ісламських наук «Міфтах аль-улюм» Мухаммад Джафар Садик ібн Саліхін, наставник інституту «Аз-Зіяда» шейх Ібн Ахмад аль-Мусавій та ін.²³⁷

9. Вважають неприпустимим читання Корану для померлих. Так, читання Корану для померлих заперечувалося сучасним ідеологом

²³⁴ Ібн Джаміль Зіну М. Исламская Акида (вероучение, убеждение, воззрение) по Священному Корану и достоверным изречениям пророка Мухаммеда / М. Ибн Джамиль Зину. – М., 1998. – С. 4.

²³⁵ Ат-Тамими Мухаммад ибн Сулейман. Книга Единобожия / Мухаммад ибн Сулейман Ат-Тамими. – М.: «Бадр», 2000. – С. 69.

²³⁶ Ислам срывает маску с экстремизма. – М., 2004. – С. 142.

²³⁷ Ислам срывает маску с экстремизма. – М., 2004. – С. 148.

дагестанських ваггабітів Багауддіном Мухаммадом. Про це, зокрема, написано в його книзі «Намаз».

10. **Відносять мусульман, які не здійснюють релігійні обов'язки до невірних, яких можна вбивати і грабувати.** Вперше подібна теза була озвучена прибічниками *хариджизму*.

11. Вважають, що **судити можна тільки за Шаріатом**, а хто судить не за Шаріатом – невірний. Відповідно, на думку *ваггабітів* і споріднених їм течій, не треба підкорятися державі, де правлять не за Шаріатом, а кожен, хто підкоряється – стає невірним. «Невір'я, - стверджує аль-Фаузан, - правління і судження не на основі посланого Аллахом».²³⁸ «Невір'ям» оголошується і будь-яка людська законотворча й нормотворча діяльність: надання права законотворчості будь-кому, окрім Аллаха, на думку радикалів, суперечить ісламу. Подібні погляди також викладені у пакистанській книзі «Намаз», поширюваній в країнах СНД.

12. Вважають, що існує тільки **військова форма джихаду**. На думку *ваггабітів*, *джихад* як збройна боротьба є умовою поширення їх вчення. *Джихад* спрямований проти «невірних багатобожників і лицемірів». Усі ваггабітські постулати про *джихад* зводяться до його військової форми; він визначається як «військова боротьба з позицій ісламу» та «виборювання інтересів Аллаха військовим шляхом» і тлумачиться як обов'язкова норма для мусульман. Саме тому *ваггабізм* від самого початку став ідеологією військової експансії. З часом, подібна логіка зовсім неісламського походження, яка виправдовувала вбивство і насильство, була покладена в основу терористичної діяльності різних радикально-екстремістських організацій.

Таким чином, на наш погляд, екстремістськими за своїм змістом є два головні положення *ваггабітського* вчення: по-перше, думка про те, що всі мусульмани, які незгодні з віровченням ваггабізму, насправді є такими, що відійшли від ісламу, і, по-друге, положення про збройний джихад проти невірних. Російський ісламознавець А.Ігнатенко вважає ці два положення системо-утворюючими, органічно притаманними *ваггабізму*. Переконання Ібн Абд аль-Ваггаба, які з деякими варіаціями лягли в основу діяльності багатьох екстремістських течій, що виступають під ісламськими гаслами, наносять шкоду суспільно-політичній стабільності в багатьох країнах світу.

Однією серед таких течій є рух під назвою «*Брати-мусульмани*», заснований Хасаном аль-Банною. Слід підкреслити, що екстремістським за своїм характером цей рух стає вже після смерті свого засновника, під впливом Саїда Кутба, який став ідеологом організації на початку 1950-их років минулого століття. Саме С.Кутб зробив головний внесок у розробку доктрини «звинувачення в невір'ї та втечі від світу» (*ат-такфір ва-ль-хіджра*), суть якої полягає в наступному: неприйняття світом Шаріату як

²³⁸ Цит. за: Бережной С.Е., Добаев И.П., Крайнюченко П.В. Ислам и исламизм на юге России / С.Е. Бережной, И.П. Добаев, П.В. Крайнюченко // Южно-Российское обозрение. – 2003. - № 17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iprk.rsu.ru.

джерела влади є причиною того, що в світі панує духовне невігластво, незнання істинного Бога та істинної віри (тобто ісламу), багатобожжя, поклоніння іншому, окрім Бога.

С.Кутб утвердив чуже для сунітського ісламу право на революційне збройне повстання проти існуючого у сучасних йому мусульманських країнах ладу. Пориваючи з мусульманською традицією, він узаконив «*фітна*» (бунт, смуту), бо поширив «*такфір*» (звинувачення в невір'ї) на представників влади в ісламських державах, правоохоронні органи та силові структури, котрі цю державу захищають і підтримують, і вже опісля – на всіх тих мусульман, котрі самим фактом підтримки держави ставлять себе в одну шереду з правителями-«віровідступниками».²³⁹ Під впливом Саїда Кутба та його прихильників організація під назвою «Брати-мусульмани» перетворилася на екстремістську, вдалася до широкого використання терористичних методів. Зазначимо, що Ібн Ханбаль, до ідей якого апелюють чимало представників сучасних релігійно-екстремістських організацій, вимагав не допускати смуту (*фітна*), яка руйнує підвалини віри та суспільної моралі: навіть поганій сунітський правитель, вважав Ібн Ханбаль, завжди краще, аніж *фітна*.

С.Кутб не визнавав відомих ісламських вчених, починаючи з перших трьох століть поширення ісламу, назвавши їх немусульманами. На його думку, іслам повністю перестав існувати, оскільки мусульмани, нібито, живуть у язичницькому суспільстві, тому кожен, хто підпорядковується іншій людині за будь-яким не-шаріатським законом, навіть у найнезначному питанні, стає *кяфіром* (невірним). Звідси випливає його заклик знищувати державні системи і здійснити революцію. Наприклад, у другому томі книги «Під покровом Корану» він стверджує, що людство відступило від віри, люди стали рабами людей, і відійшли від істини, яка міститься в словах: «Немає божества, крім Аллаха». Навіть ті, хто під час азану повторює ці слова, на його думку, не розуміють їх сутності. Людство, як стверджує Кутб, повернулося до епохи язичництва, *джахільїї*. Подібну точку зору про «невірність» представників влади, які хоча б ледь відхиляються від законів Шаріату, а також оголошення немусульманами всіх, хто не дотримується у повсякденному житті приписів Корану чи звертаються до будь-якого іншого джерела, – обстоювали свого часу й Ібн Абд аль-Ваггаб та Ібн Таймійя, а до них – *хариджити*.²⁴⁰

Слід зазначити, що деякі постулати С.Кутба відрізнялися навіть від традиційної стратегії й тактики «Братів-мусульман». Зокрема, новим у такій

²³⁹ Игнатенко А.А. Эндогенный радикализм в исламе / А.А. Игнатенко // Центральная Азия и Кавказ. - 2000. - № 2 (8). – С. 124.

²⁴⁰ Вивчення робіт і діяльності С.Кутба свідчить, що він дотримувався переконань хариджитського угруповання «байхасійя». Абу Бахіс Хасім бін Амір і члени його секти вважали, що правитель ісламської держави, який судить в деяких питаннях не за Шаріатом, - немусульманин, відповідно і люди, які послідували за ним – теж немусульмани.

стратегії було твердження, що досягти влади можна лише революційним шляхом. Основною рушійною силою революції проголошувався не масовий рух, яким були «Брати», а невелика група людей, здатних пожертвувати заради ідеї своїм життям і готових розгорнути тотальний джихад з правлячим режимом. Він вважав, що виховна робота та пропаганда мусять бути спрямовані саме на створення цієї групи «істинних» мусульман, а не на підготовку масового руху. *Джихад* оголошувався не оборонною, а наступальною боротьбою.

Таким чином, С.Кутбом було ґрунтовно переглянуте поняття *джихаду* – він був переведений із площини особистих духовних зусиль віруючого на шляху пізнання Аллаха на рівень збройної боротьби з невірними, а найбільше – з усіма інакодумцями-мусульманами. Порівняємо: «Відступник мусить бути вбитий, навіть якщо він не в змозі битися, тоді як невірний у подібному випадку смерті не заслуговує», - задовго до Кутба писав ще засновник *ваггабізму* Ібн Абд аль-Ваггаб.²⁴¹ Можна стверджувати, що колишня, дещо суперечлива ідеологічна доктрина ранніх ідеологів організації, була скоригована С.Кутбом у радикально-екстремістському дусі.

Зазнала суттєвих змін і політична практика радикалів: політика компромісів, що здійснювалася раніше цією організацією по відношенню до єгипетської влади, була піддана рішучій критиці і відкинута. Замість неї було висунуто вимогу досягнення політичної влади шляхом переходу від «ісламського заклику» до «джихаду» – рішучої боротьби з правителями і підданими суспільства «невірних».²⁴² Як відомо, за свою діяльність С.Кутб був страчений за наказом президента Єгипту Гамалія Абдель Насера.

Небезпека поглядів С.Кутба полягала в тому, що його ідеї чинили сильний вплив на радикально налаштовану молодь Єгипту, а згодом і вийшли поза межі країни. В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. погляди С.Кутба активно поширюються в Російській Федерації, причому вже здійснені переклади деяких його робіт на російську мову.

Незважаючи на спільний характер, який автор (Л.М.) розцінює як радикально-екстремістський, ідеології С.Кутба та Ібн Абд аль-Ваггаба містять шерегу розбіжностей, які в деяких випадках мають непримиренний характер і ведуть до взаємних звинувачень у невір'ї між прихильниками цих ідейних вождів. Так, один із ідеологів *ваггабітів* Аль-Албані про прихильників партії відомої як «Брати-мусульмани» («*Іхван аль-муслімун*»), висловився категорично: «Твердити, що рух «*Іхван аль-муслімун*» відноситься до ахль ас-сунна неправильно. Оскільки вони виступають проти Сунни». Ібн Усеймін звинувачує цю партію в тому, що вони вносять розділення і розкол. Саліх аль-Люхайдан вважає, що вони не дотримуються

²⁴¹ Цит. за: Добаев И. Радикальные исламские организации в геополитической конкуренции / Современные проблемы геополитики Кавказа / И. Добаев // Южнороссийское обозрение. – 2001. - № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iprk.rsu.ru.

²⁴² Там само.

правильної методики. Абдуллах ібн Гудейї ставить їм у провину, те, що вони намагаються залучити до своїх лав молодь. Абд аль-Мухсін аль-Аббад вважає т.зв. «Братів-мусульман» новою сектою. Саліх ібн Абд аль-Азіза Алі аш-Шейх звинувачує їх в тому, що: «Особливостями джамаата Іхван аль-муслімун є вчинення таємних справ, приховування істини, дотримання різних думок і вчинення вигідних для них справ. Деякі з них довгі роки переймають знання у богословів, приховують свої наміри, а потім використовують імена вчених у власних цілях».²⁴³

Ідеологи *ваггабізму* не згодні з методами діяльності та побудовою структури партії, іменованої «Брати-мусульмани»: «Тут на оці вибудовування системи: свій-чужий, джамаатський-неджамаатський. Ті, які вболівають печалюми нашого джамаата – вони «свої», будемо вести з ними бізнес, видавати за них «наших» сестер, будемо приймати їх на закритих заходах, а інші – вони не з нас і ми не з них».²⁴⁴ А також: «Нічого не нагадує структура джамаата? Здається, що ти присутній на засіданні ЦК КПРС або ВЛКСМ СРСР у не такі віддалені часи».²⁴⁵

Прихильники *ваггабізму* ставлять у провину С.Кутбу неповагу до сподвижників пророка Мухаммада.²⁴⁶ Крім цього, прихильники *ваггабізму* не згодні з принципом, який у кінці 20-х рр. проголосив засновник «Братів-мусульман» Хасан аль-Банна: «Давайте об'єднуватися на засадах того, у чому ми згодні, і пробачимо один одному те, в чому ми розходимося». Практичне застосування цього принципу вимагало, аби будь-хто, неважливо наскільки він «заблукав у вірі», міг працювати з «братами». «Для цього підходять всі: суфісти, ашарити, джахміти, мутазиліти, рафідіти, навіть єгипетські копти (християни). У той же час ішов заклик до близькості з шийїтами і подолання всіх бар'єрів Ахль сунна із ними».²⁴⁷ *Ваггабіти* закидають «братам» і те, що їх ідеологія дозволяє користуватися політичними методами діяльності: «...“брати” вживають спробу проникнути на політичну арену і використовують все, що в їхніх силах, з метою домогтися бажаного. Їх метод підвищення “ісламської активності” від самого початку був, по суті, політичним. Було багато скритності, партійного членства, закликів до створення змов, переворотів тощо, і цей спосіб мислення успішно поширювався в інших ісламських країнах у наступні

²⁴³ Див.: Мусаев А., Гараев М. Имамы сунны о группе «Ихван аль-муслимун» / А. Мусаев, М. Гараев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksunne.ru/zabl/ihwan/ihwan.htm>.

²⁴⁴ Разъяснение и предостережение от ошибок течения «Ихван аль муслимин» («братья-мусульмане») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksunne.ru/zabl/ihwan/ispravihvan.htm>.

²⁴⁵ Там само.

²⁴⁶ Там само. – С. 5.

²⁴⁷ Яблоков И. Наиболее часто спрашиваемые вопросы по Манхаджу: Часть 1. / И. Яблоков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksunne.ru/zabl/ihwan/naibolee1.htm>.

десятиліття».²⁴⁸ Все це вони кваліфікують як «баннавізм».²⁴⁹ До слова, самі *ваггабіти* не гребують політичними методами у своїй діяльності, тим паче, що в Королівстві Саудівська Аравія *ваггабізм* визнаний офіційною ідеологією.

Крім цього, прихильники *ваггабізму* приписують партії, названої «Брати-мусульмани», наявність особливої ідеології – т.зв. *суруризму* (за ім'ям Мухаммада Сурура – Л.М.). «Суміш першого і другого, яка проголошує хізбія (партійний дух, партизанство) із його рангами, секретністю, присягами на вірність тощо. На той час, як кутбізм і баннавізм здебільшого мешкав у країнах, де зародилися ці течії, суруризм стосувався Аравійського півострова, і звідси ті, кого рекрутували, цілилися на країни Затоки. Ця ідеологія представлена в роботах і публікаціях Мухаммада Сурура, колишнього «іхвана», який на початку 80-х років починає свою місію зі створення секретного «Джамаата», що повинен був працювати шляхом таємного проникнення серед салафітів (ваггабітів – Л.М.), орієнтуючись на майбутню революцію. Він закликав Сальмана аль Ауда на початку 80-х років, який став одним з основних провідників і теоретиків у Аравії. Сурур зробив спробу вплинути на деяких людей знання – таких, як шейх Мукбіл і шейх Салім аль Хілялі, які негайно застерегли від нього і його «Джамаата».²⁵⁰ Крім цього, вказується на особливу ідеологію всередині партії, яку називають «*тураатізм*»²⁵¹ і характеризують наступним чином: «Це ідеологія, яка в сучасності модернізувала баннавізм і закликала звичайних мусульман діяти в політичній роботі під гаслом «Ісламської демократії» (або Шурократії!) і також для поширення і вихваляння існування безлічі ісламських груп і партій і кооперації між ними. Звідси випливає, що існування «Іхван», Таблїх та Хізб Тахрїр виглядає позитивно і «показує благо». Також для них характерний типовий для тураатізму підхід, що салафія не відноситься до сьогоденного дня, і що книги минулого не відповідають сьогоденним умовам, і що сучасні вчені Ахль Сунна представлені в тілі, а розум відсутній, як муміфіковане тіло, яке нічого не знає про нинішні обставини. Такі ж точки зору у Абдур Рахман Абдул Халїка та Абдур Раззака аш Шайджі... У підсумку, тураатізм – це знову народжений баннавізм».²⁵²

Ведучи мову про те, в чому послідовники Ібн Абд аль-Ваггаба незгодні з окремими ідеологами партії «Брати-мусульмани» та організацій, що в різний час відокремилися від неї, варто зазначити і таке.

²⁴⁸ Там само.

²⁴⁹ Термін утворений від імені засновника партії Хасана аль-Банни.

²⁵⁰ Яблоков И. Наиболее часто спрашиваемые вопросы по Манхаджу: Часть 1. / И.Яблоков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ksunne.ru/zabl/ihwan/paibolee1.htm>.

²⁵¹ Організація «Іхья ат Тураас» діяла в 90-их роках минулого століття і на території Росії.

²⁵² Там само.

Яшар Курбанов по роботі ідеолога ваггабітів Рабі бін Умайра аль-Мадхалі, склав книгу під назвою «Переконання і погляди Саїда Кутба», в якій критикував ідеологію організації іменованої «Брати-мусульмани», зокрема течії кутбістів.²⁵³ Слідуючи за Умайром аль-Мадхалі, він звинувачує Саїда Кутба у прихильності до нововведень і зараховує хариджитів, партії відомі як «Брати-мусульмани» і «Хізб ат-Тахрір» та Сальмана Аль-Ауду із Саудівської Аравії, до людей із помилковими поглядами.²⁵⁴

Ідеологи *ваггабізму* із Саудівської Аравії відгукуються про Саїда Кутба наступним чином: «Сеїд Кутб не є вченим ні в основах релігії, ані в її відгалуженнях».²⁵⁵ Саліх аль-Фаузан сказав: «Сеїд Кутб джахиль! Немає в нього ні знання, ні розуміння, ні доказів на те, що він говорить!».²⁵⁶ Також про нього негативно відзивалися ідеологи ваггабізму Ібн Бааз, Ібн Усеймін, Саліх аль-Люхайдан, Хамад аль-Ансарі, Абдуль-Мухсін аль-Аббас.

Різкі звинувачення потягли за собою погляди Кутба на мечеті як храми невігластва і заклики не відвідувати їх, а організовувати зібрання вірних у своїх будинках. Зауважимо, що не всі представники «братів» згодні з цією думкою, а тільки окремі групи, в основному його дотримуються в організації «Ат-такфір валь-хіджра». Послідовники Ібн Абд аль-Ваххаба ставлять в провину Саїду Кутбу і його прихильникам сумніви в існуванні раю. Також вони стверджують, що він дотримувався поглядів мутазилітів і кадаритів²⁵⁷; звинувачують С.Кутба в запозиченні уявлень про те, що Аллах вселяється в свої створіння і в тому, що всі душі єдині.²⁵⁸

Послідовники Ібн Абд аль-Ваггаба висловлюють свою незгоду і з деякими положеннями, поширюваними ідеологом т.зв. «Братів-мусульман» Юсуфом аль-Кардаві.²⁵⁹ Однак, вони виступають проти того, щоб вважати його невірним: «Проте, нехай ніхто з мусульман не сміє називати його невірним, як це роблять такфіристи, які на підставі своїх пристрастей звинувачують всіх у невір'ї, тим більше ніхто з великих учених не називав Кардаві невірним».²⁶⁰

Що стосується ідеологічних розбіжностей *ваггабітів* з прихильниками однієї з груп, що відокремилися у свій час від партії, іменованої «Брати-

²⁵³ Див.: Курбанов Яшар. Убеждения и воззрения Саида Кутба / Яшар Курбанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://salyafi.ru/load/50-1-0-524>

²⁵⁴ Курбанов Яшар. Убеждения и воззрения Саида Кутба / Яшар Курбанов. – Баку, 2009. – С. 4.

²⁵⁵ Ибн Ибрахим sunna i jama"a – Чтобы не пропало с русского нета: опровержение Саида Кутба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibn-ibrahim.livejournal.com/16015.html>.

²⁵⁶ Там само.

²⁵⁷ Там само. – С. 15.

²⁵⁸ Там само. – С. 19.

²⁵⁹ Заблуждения доктора Юсуфа Кардауи. Из книги «Опровержение Кардауи» (ар-Радду 'аля аль-Кардауи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksunne.ru/zabl/drugie/zabl kard.htm>.

²⁶⁰ Там само.

мусульмани» і нині відомої як «*Ат-Такфір валь-Хіджра*», то вони наступні. *Ваггабіти* закидають представникам цієї партії те, що вони вважають усі пробігли століття, крім перших чотирьох, століттями невіри і *джахліїї*.²⁶¹ Звинувачення стосуються і того, що, приділяючи більше уваги проблемі такфіра у своїх віропереконаваннях і поглядах, ця група вважає невірним кожного, хто вчинив великі гріхи і помер, не розкавшись; правителів, які не судили за законами Аллаха та їх підданих; а також тих, хто не визнавав партію «*Ат-Такфір аль-Хіджра*», або визнавав, але не вливався до її лав, не присягнув керівникові цієї партії.²⁶² Слід зазначити, що подібних поглядів дотримуються і самі *ваггабіти*, але стосовно своїх супротивників.

До числа звинувачень ідеологами *ваггабізму* прихильників «*Ат-Такфір валь-Хіджра*» належать і ті, що спрямовані на заклики останніх покинути всі мечеті, в яких здійснюються п'ятничні групові молитви, окрім чотирьох (аль-Харам, Набаві, Куба і аль-Акса), бо кожна з них оголошена «шкідливою мечеттю». Втім, здійснення молитов у згаданих чотирьох мечетях дозволяється за умови, якщо імамом буде один з членів партії.²⁶³

У свою чергу, представники партії, що називає себе «Брати-мусульмани», висувають цілий ряд звинувачень в бік *ваггабітів* і, насамперед, ці звинувачення стосуються небажання брати участь у військовому джихаді.

Що стосується партії «*Хізб-ат-Тахрір*», то головною метою її ідеологи вважають встановлення в усьому світі порядку, який вони називають ісламським. Діяльність організації має суто політичний характер, що підтверджує зокрема інформація Інтернет-сайту організації. Ідеї, наміри і норми, на яких прихильники партії заснували свою діяльність, відображені в численних книгах та інших виданнях.

Ця партія закликає до повалення існуючої влади, стверджуючи, що нині немає справді ісламських країн, а суспільство, в якому живуть мусульмани, відійшло від ісламу. У цьому ідеологія партії перегукується з переконаваннями С.Кутба і сучасних «Братів-мусульман». Членом організації може стати будь-який політично зрілий мусульманин, який підкоряється законам організації, без обмежень за національною, расовою або іншими ознаками. Одним із наріжних каменів «*Хізб ат-Тахрір*» є положення про те, що кожен, хто не діє для побудови халіфату, – невірний. У книзі «Хіляфа» сказано: «Вибір і встановлення влади халіфа є обов'язком всіх мусульман. Таким чином, якщо протягом 2 ночей не обрано Халіфа (імама), всі мусульмани здійснюють великий злочин і великий гріх». У цій же книзі сказано: «Кожен, хто помер в суспільстві, в якому не утверджений халіф, помер смертю *джахліїї*». Про це ж розповідається і у книзі під назвою

²⁶¹ Маани бин Хаммад аль-Джухейни. «Мавсуа аль-муяссира филь-адйан уаль-мазахиб уаль-ахзаб аль-муасира». Община «Хиджра и такфир» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksunne.ru/zabl/takfir/itakfir.htm>.

²⁶² Там само.

²⁶³ Там само.

«Шахсиятуль Ісламійя» («Ісламська особистість»)²⁶⁴ Представники цієї партії підмінюють одне поняття іншим, заявляючи, що сьогодні мусульмани живуть у країнах невіри, бо вони не судять по тому, що послав Аллах.

Попри існуючі суперечності, в останнє десятиліття спостерігається процес ідеологічної консолідації ваггабітів, партії «Аль-джмаа аль-ісламійя», партії «Хізб ат-Тахрір» та інших екстремістських угруповань, внаслідок чого поступово формується нова екстремістська ідеологія, яка сприйняла досвід багатьох радикальних релігійно-політичних течій минулого. Цей процес, що почався від 50-их років ХХ століття, продовжується у нових формах і сьогодні.

Як було показано, незважаючи на велику схожість у поглядах і методах діяльності між розглянутими течіями, насправді існує цілий ряд серйозних ідеологічних розходжень і суперечностей між сучасними «Братами-мусульманами», організаціями, що в різний час відокремилися від неї, *ваггабітами* тощо. Ці протиріччя можна і варто використовувати для недопущення об'єднання різних носіїв радикально-екстремістських ідеологій.

²⁶⁴ Шахсиятуль Исламия. - Том 2. Часть 3. – С. 15.